

EN
VERDER

ACTUELE THEMA'S IN HET BEWEGINGSONDERWIJS

Sport en bewegen staan op de kaart, vandaag de dag. De overheid zet beide in als wapens in de strijd tegen allerlei maatschappelijk ongerief. School en sport moeten meer samen optrekken. En van de leraar lichamelijke opvoeding wordt nogal wat verlangd en verwacht. Over een paar actuele thema's in ons vak, in heel kort bestek. *Door Harry Stegeman*

BEWEGINGSONDERWIJS: DOEL ÉN MIDDEL?

Uit onderzoek blijkt verder dat er sprake is van een mogelijke positieve invloed van sport en bewegen op de schoolprestaties: fysieke activiteit zou (onder voorwaarden) kunnen leiden tot een betere algemene werkhouding, tot een betere organisatie van het schoolwerk en tot meer productiviteit, tot een betere instelling ten opzichte van de school en tot minder verzuim, tot meer welbevinden, een grotere motivatie en een betere omgang met stressvolle situaties. En - daarmee - tot betere schoolprestaties.

Dat is mooi meegenomen. Het helpt misschien bij het aan de buitenwacht 'verkopen' van het vak. Maar uiteindelijk het gaat er in ons vak om de leerlingen (meer) bekwaam te maken voor deelname aan de bewegingscultuur. Als je die opdracht tot de essentie terugbrengt dat kom je wat mij betreft op: bewegingsproblemen leren oplossen. En daar komt vervolgens nog heel wat bij kijken. Wil je bewegingsproblemen kunnen oplossen, dan moet je kunnen bewegen, je moet samen kunnen bewegen, je moet verstand hebben van bewegen, je moet bewegen kunnen regelen en je moet het fijn vinden om te bewegen. Als het goed is, leer je dat allemaal op school. Want bewegingsonderwijs is een leervak. Of 'de leraren lichamelijke opvoeding in het land' dat ook vinden en, zo ja, of ze er vervolgens ook naar handelen? Als je ze naar het belang van een aantal mogelijke algemene doelstellingen vraagt (wat ik in het kader van een onderzoek van het Mulier Instituut naar de kwaliteit van de LO heb gedaan), dan scoren de volgende vier doel-

stellingen het hoogst: (1) ervaren dat bewegen, spelen en sporten plezierig is, (2) met andere leerlingen leren samenwerken, (3) positief leren staan tegenover regelmatig bewegen en (4) kennismaken met een grote verscheidenheid aan sporten. Pas op de vijfde plaats staat: bewegingsbekwaamheden leren voor deelname aan bewegingssituaties.

Ik heb ze ook een reeks van mogelijke bewegingsactiviteiten voorgelegd (afgeleid van de voor ons vak geldende kerndoelen en eindtermen), met ook weer de vraag hoe belangrijk zij deze vinden. Meer dan een kwart vindt 'bewegingssituaties inrichten, op gang brengen en op gang houden' en 'uitvoeren van rollen als die van instructeur, coach, scheidsrechter, organisator' niet zo belangrijk. En meer dan de helft vindt 'bewegingen analyseren aan de hand van eenvoudige criteria', 'een mening vormen over actuele thema's in de sport' en 'een trainingsprogramma maken dat past bij de eigen mogelijkheden' niet zo belangrijk.

BEWEGINGSONDERWIJS EN GEZONDHEID

Als je de man in de straat vraagt waar ons vak goed voor is, dan zegt hij (als het niet toevallig Midas Dekkers is): voor de gezondheid. Nou is het inderdaad zo dat bewegen en sporten, met name bij volwassenen, bij kunnen dragen aan de preventie van tal van ziekten. En ongetwijfeld is het ook zo dat mensen fitter worden als ze sporten, dat ze zich beter kunnen gaan voelen, en op school of het werk minder verzuimen. Maar betekent dat dat - wat die man op straat en de doorsnee-ouder en de doorsnee-schoolleider dus denken - de lichamelijke opvoeding als *vak* bijdraagt aan de gezondheid of de fitheid van de schooljeugd?

We weten het antwoord: niet of nauwelijks! Zelfs als je het al zou willen, lukt 't je niet met die paar uurtjes in de week. We moeten het de mensen dan ook niet wijsmaken. En ook de leerlingen niet, voor wie die gezondheid overigens nog helemaal geen probleem is.

Eén van de zes nieuwe kerndoelen voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs zegt kernachtig waar ons vak in relatie tot gezondheid op moet mikken: de leerling leert de

waarde van het bewegen voor gezondheid en welzijn kennen en ervaren.

Dat betekent dat we de leerlingen moeten leren hoe zij door middel van bewegen verstandig aan hun gezondheid kunnen werken. En we moeten vooral ook zorgen dat ze een positieve bewegingsattitude ontwikkelen.

In het straks verschijnende *Basisdocument bewegingsonderwijs in de onderbouw van het voortgezet onderwijs* wordt als een van de 'sleutels' die de leerlingen toegang moeten geven tot de bewegingscultuur genoemd: bewegen beleven. Daarmee wordt bedoeld dat de leerlingen betrokken moeten raken bij de lessen en gericht raken op hun eigen ontwikkelingsmogelijkheden. Beleving van de lessen is voorwaarde om te komen tot leren en ontwikkelen. Een juiste wijze van omgaan met elkaar en met regels en materialen maakt daar deel van uit. Het uiteindelijke doel van bewegingsonderwijs is dat het bewegen gaat leven bij de leerlingen, dat het ze raakt en wat met ze doet. Ze moeten graag willen bewegen, zich er in willen ontwikkelen en nieuwsgierig worden naar hun verdere mogelijkheden en perspectieven na de schoolperiode. Kortom: ze moeten een positieve bewegingsattitude ontwikkelen of houden. Dat is dus bepaald geen nevenproduct.

Gezondheid is dat wel. Maar voor alle duidelijkheid: dat is het (mogelijk) van het *bewegingsonderwijs*. Van *bewegen* is het (als de beweger dat wil en als hij daartoe adequaat handelt) wel degelijk een hoofdproduct. Het is dan ook heel legitiem dat we ons vak verdedigen door te wijzen op het belang van bewegen voor de gezondheid.

SPORT EN BEWEGINGSONDERWIJS

In de zestiger en zeventiger jaren hadden lichamelijke opvoeding en sport eigenlijk niet zo veel met elkaar. En nu is introductie in de sport de *core business* van ons vak!

Nou ja, we zien het als onze opdracht om de jeugd (nader) in te leiden in de *bewegingscultuur*.

Maar het is in de loop der jaren niet ongebruikelijk geworden (de meeste van) de daarmee bedoelde activiteiten onder de noemer 'sport' samen te vatten. Want sport kent vandaag de dag vele verschijningsvormen. En daarmee is ons vak gewoon in belangrijke mate 'sportonderwijs'.

Maar 'sportonderwijs' is niet hetzelfde als 'sporttraining'. De leerervaringen die je op de sportclub en in de sportschool opdoet, zijn namelijk niet dezelfde als die in het bewegingsonderwijs. Dat weten *wij* wel, het probleem is dat het voor de buitenwacht (incl. veel schoolleiders en andere beleidsbepalers) één pot nat is. We kunnen het dan ook niet genoeg van de daken roepen - en in de praktijk waarmaken.

Om te bewerkstelligen dat onze leerlingen de weg naar de buitenschoolse bewegingscultuur (incl. de sportvereniging en de sportschool) weten te vinden, kan het heel nuttig zijn als de school en de sport meer op elkaar worden betrokken. Zoals de Alliantie School & Sport zegt: 'School en sport *samen sterker*'. Als het erom gaat de doelstelling van die Alliantie (elke dag een aanbod van sport en bewegen op alle scholen, opdat alle kinderen de beweegnorm halen) te realiseren - en daar willen we als beroepsgroep aan meewerken, dan kan het zelfs bijna niet anders of er zal structureel met buitenschoolse sportaan-

Attractief Flagfootball

FOTO: EVERT BLISSIE

bieders moeten worden samengewerkt: de scholen moeten in samenspraak en samenwerking met sportverenigingen en andere sportaanbieders een breed en aantrekkelijk beweegaanbod realiseren.

Dat dagelijkse sportaanbod is momenteel nog ver weg. Het thema School en Sport leeft wel, maar vooral bij beleidsmedewerkers (en dankzij BSI, BOS e.d.). De samenwerking met de sport is momenteel vooral incidenteel en ad hoc en het bereik is beperkt: er wordt relatief weinig deelgenomen en dan nog bijna uitsluitend door de sportieve leerlingen.

Die structurele samenwerking is nog allesbehalve verankerd, in feite voelt geen der partijen zich 'probleemeigenaar'. Er is terughoudendheid bij scholen en sportaanbieders: 'Wij doen al ons uiterste best om onze primaire taken uit te voeren'.

De belangen van de beoogde samenwerkingspartners verschillen (te veel). De gemeente ziet vooral de maatschappelijke betekenis van sportstimulering en gezondheidsbevordering. De sportvereniging is van goede wil, maar het ontbreekt aan de noodzakelijke randvoorwaarden (en ledenwinst is - mede daardoor - dikwijls helemaal geen aantrekkelijk perspectief). En het onderwijs is uit op meer kwaliteit, op een breed en aantrekkelijk aanbod, op een sportief imago: niet het halen van de beweegnorm is leidend, maar de opdracht kinderen en jongeren enthousiast te maken voor de bewegingscultuur.

BEWEGINGSONDERWIJS EN HET NIEUWE LEREN

Het nieuwe leren heeft de onderwijswereld, wat zeg ik: het hele land, flink in beroering gebracht. Vergis ik me, of gaat de discussie over de voors en tegens een beetje aan de vakwereld voorbij? Is dat omdat wij menen dat er voor ons (alweer) niets nieuws onder de zon is?

Wat de discussie tussen voor- en tegenstanders van 'het nieuwe leren' bemoeilijkt, is dat allerlei nieuwe vormen van onderwijs (zoals 'natuurlijk' en 'competentiegericht' leren) over één kam worden geschoren. En dat terwijl er zelfs binnen één vorm al grote verschillen zijn.

Als je de tegenstanders - zij zijn het die zich vooral in de media roeren - moet geloven, is de essentie van het nieuwe leren dat de leerlingen opdrachten krijgen en vervolgens min of meer aan hun lot (i.c. aan het internet) worden overgelaten. De critici schetsen eerst een karikatuur en halen deze vervolgens onderuit.

Maar wat is de realiteit? Het 'nieuwe leren' is een verzamelnaam voor een reeks van nieuwe onderwijsvormen. Om meer grip op al de nieuwe onderwijsvormen te krijgen, is het nuttig om op zoek te gaan naar uitgangspunten die (bijna) alle vernieuwingen gemeen hebben. Dat leidt, wat mij betreft, tot het volgende:

- onderwijs moet leiden tot inzicht en begrip (iets van buiten leren of het kunnen uitvoeren van een motorische vaardigheid sec is zinloos)
- nieuwsgierigheid en een drang tot exploreren zijn de beste drijfveren om te leren (het liefst in een authentieke omgeving of een simulatie daarvan); onderwijs moet aansluiten bij de (authentieke) wensen en behoeften van de leerlingen

- maar het nieuwe leren is meer dan aansluiten bij de behoeften van leerlingen: het gaat erom hen - aansluitend bij wat ze willen, kunnen en weten - uit te dagen nieuwe rollen op zich te nemen
- 'zelfregulatie' motiveert degene die leert (leerlingen bepalen tot op zekere hoogte en onder begeleiding hun eigen leerstrategie, studietempo en voortgang); leerlingen moeten actiever en met meer betrokkenheid kennis opdoen
- samenwerking stimuleert tot leren.

Inderdaad allemaal zaken waar we binnen ons vak sinds jaar en dag mee vertrouwd zijn. Dat is wellicht de reden dat de hele discussie een beetje aan ons voorbij lijkt te gaan.

Maar of we er ook naar handelen? Misschien moeten we ons in het debat over het nieuwe leren toch wat minder afzijdig houden.

PROFESSIONALISERING

Niemand zal ontkennen dat doorgaande scholing in het beroep noodzakelijk is en dus ook onderdeel uit moet maken van het takenpakket van elke leraar lichamelijke opvoeding. In het door de KVLO samengestelde beroepsprofiel is dan ook terecht als competentie opgenomen: 'De leraar is in staat om op een adequate wijze het verworven startkwalificatieniveau te onderhouden en uit te bouwen'. Het instellen door de KVLO van een register-leraarschap is een logische stap in het kader van de verdere professionalisering van de beroepsgroep.

Van het pakket van arbeidsvoorwaarden moeten faciliteiten voor scholing onderdeel uitmaken. Zo moet in de normjaar-taak in het voortgezet onderwijs 160 uur worden opgenomen voor scholing. Maar uit het eerdergenoemde onderzoek van het Mulier Instituut naar de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding blijkt dat een op de tien leraren daarvan geen gebruikmaakt; de helft doet dat gedeeltelijk.

Als het gaat om het op peil houden van hun deskundigheid vindt 60 procent van de leraren lichamelijke opvoeding 'gesprekken met vakcollega's' en 'de ervaringen die ik in mijn eigen lessen opdoe' (tamelijk) belangrijk. Rond de 40 procent vindt het 'volgen van nascholingscursussen', 'lezen van vak-tijdschriften', 'lezen van vakliteratuur' en 'bijwonen van vakbijeenkomsten' (tamelijk) belangrijk.

Een derde van de leraren in ons land is het plezier in het werk kwijt, volgens onderzoek van de Stichting Sto(m)p. Op de vraag in het Mulier-onderzoek of ze hun werk met voldoening doen, antwoordde bijna zestig procent van de leraren lichamelijke opvoeding 'ja' en veertig procent 'meestal wel'.

Binnenkort verschijnt het *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Ik verwacht dat het een belangrijke impuls zal geven aan de verdere professionalisering en de kwaliteit van ons vak. Die enkeling die het plezier in z'n werk wat aan het verliezen is, krijgt dat met dit Basisdocument onherroepelijk terug!

Correspondentie: h.stegeman@windesheim.nl